

Els brots

(ALDC, V, 1149. Els brots)

L'enunciat designa els rams tendres desenvolupats d'un borro o una gemma; algunes de les respostes poden referir-se a rebrots o tany. Vet aquí les diferents motivacions:

1) 'rams tendres': *brots* és el mot més general, procedent del gòtic *BRŪT; var. pl. *brotx* 149, 152, 154, 164, 171, amb palatalització de $[-ts] > [-tʃ]$, pròpia del val. (veg. mapa 741); dim. *brotet* 143, 150, 165, 173, *brotons* 81, amb suf. dim.; *brotada* 114, 161, 162, col·lectiu; *brotes* 190 (← cast.); compostos *rebrots* 126, 127, 178, *rebrotins* 181, amb suf. dim. (var. *rebotims* 69, per dissimilació eliminatòria de bategants o homonimització amb *botar*); *ulls* (var. *ullx* 182, *uis* 75, 76, 78, 79, 82; der. *ullada* 170, *ulleretes* 183, aquest de *ullera*). *Brosta*, potser d'origen preromà, és un col·lectiu, un 'conjunt de fullatge i brots tendres';

2) 'llançar': *botons* 124, des de 'poncella d'un vegetal', postverbal de *botar* 'llançar, moure bruscament' (← fr. *boter* 'colpir' < fràncic BOTAN 'empènyer, donar un cop'); *gits* 139 (var. ensordides *xits* 142, *xito* 125), de verbal de *gitar* (← llat. vg. *JĒCTARE, cl. JACTARE 'llançar'); *mesa* 117, 128, participi de *metre* 'posar; llançar' (← MĪTTĒRE);

3) 'inici de desenvolupament': *mostra* 125, postverbal de *mostrar* 'mostrar, indicar en el seu estat inicial' (← MONSTRARE); *moguda* 158, 176, participi de *moure* 'començar a brotar, a créixer' (← MŌVĒRE); *treta* 82, amb valor col·lectiu, participi de *treure* 'començar a aparèixer' (← *traure* < TRAHĒRE 'arrossegar, estirar'); *nou* 140 (compost *renou* 131, 132, cf. cast. *renuevo*), del llat. NOVU; *tenre* 82, col·lectiu ("molt de tenre"), del llat. TEN(E)RU, sense dental epentètica;

4) 'tija, tany': *brims* 185, modificació de *brins* (← gal·lic *BRINO), per ultracorrecció (com dial. *borroms* < *borrons*, *esportims* < *esportins*); *burjons*

'instrument amb punta' 7 (pron. *burj*['us]); *grifons* 27, 129 (var. *glifons* 27, per intercanvi de líquides), der. de *grifo*, *griu* < GRYPHUS 'griu; tany'; *grills* 185 (pron. *grillx*), potser de *griu* (< GRYPHUS 'griu; tany'), homonimitzat formalment amb *grill* (< GRILLUS) (cf. Veny, 2001 b: 185-188); *tronxos* 181, pròpiament 'tronc d'una planta d'horta', procedent de TRŪNCŪLUS (DCVB) o de *TRUNCEUS, der. de *TRUNCIARE, per via mossàrab (DECat); *tany* 52 (der. *tanyada* 81), del gal·lic TANNOS 'roure' encreuat amb el gòtic TAIN 'brot, branca'; *lluc* (der. *lluquets* 86, *llucades* 104), postverbal de *llucar*, d'origen incert, potser germànic; *bordall* 'rebroll' 85 (pron. *buldal*), der. de *bord* (< BŪRDUS 'mul') amb el suf. *-all*, amb lambdacisme i despalatalització de [ʎ] final (com *al* 'all'); *capirois* 81, der. "de *cap* amb el sufix *-irol*" (DECat); *capoll* 180, pròpiament 'tija que uneix el fruit a la branca' (< llat. vg. *CAPPULLU < CAPPELLU 'capell' × CUCULLU 'capulla'); *camalé*[θ] 100, de *camalets*, dim. de *camal* (der. de *cama* < llat. vg. CAMBA), amb pas de $[-ts]$ a $[-θ]$;

5) 'acció de créixer': *crescuts* 189 (pron. *cre*[ʃ]*cuts*), *crescud* [ʃ] 78, participi de *créixer* < CRĒSCĒRE;

6) 'branques': *branquinyots* 42, dim. de *branca* (← potser del preromà *WRANKA 'mà'); *rames* 93 (dim. *rametes* 177), de *RAMA, femení de RAMUS per analogia de FOLIA;

7) 'fulles': *fuies* 34, del llat. FOLIA, amb iodització; var.: *fulletes* 179, dim., i *fuelles* 94 (← arag.).

Notem 1) la presència d'alguns col·lectius (*brosta*, *mostra*, *moguda*, *treta*, *crescud*, *brotada*), i 2) la freqüència de diminutius (*branquinyots*, *brotets*, *brotons*, *camalé*[θ], *rebrotins*, *ulleretes*).

Des del punt de vista geogràfic, *brots* és pràcticament mot universal del català.

Són mots normatius *brot*, *lluc*, *brosta*, *tany*, *ull*, *grifó*, *grill*, des del DG₁, 1932.